

ДОКУМЕНТИ

УДК 94(477.83/.86) XIX

Ігор РАЙКІВСЬКИЙ

УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ-ГІМНИ В ГАЛИЧИНІ XIX СТОЛІТТЯ До 150-ліття першого виконання Національного гімну України “Ще не вмерла Україна”

У статті висвітлюється історія написання і першого виконання найбільш популярних свого часу українських пісень-гімнів у південно-західній Галичині “Мир вам, браття” і “Ще не вмерла Україна”, а також короткі відомості про їх авторів. Перша з них була написана І.Гушалевичем у 1848 р., стала своєрідним національним гімном галицьких русинів-українців періоду “весни народів”. Сучасний національний гімн України – поезія П.Чубинського, вперше опублікована в Галичині 1863 р. і покладена на музику М.Вербицьким, – перший раз привселюдно прозвучав у Перемишлі 10 березня 1865 р.

Ключові слова: національне відродження, національний гімн, патріотична пісня-вірш, поезія.

Маловідомою сторінкою в українській історії є питання першого виконання найбільш популярних свого часу українських пісень-гімнів у Галичині (“Мир вам, браття” і “Ще не вмерла Україна”)¹, що стало предметом дослідження в пропонованій статті. XIX століття увійшло в історію України як період новітнього національного відродження (модерного націотворення), що проявилось в розвитку національної самосвідомості на етнічних українських землях під владою Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій. Як відомо, будь-якому національно-визвольному рухові притаманні певні символи, що не лише втілюють у собі конкретні ідеї, а й сприяють їх популяризації і згуртуванню прихильників. Для національної свідомості особливе значення мають символічні прояви “винайденої традиції”: крім національного прапора і гербу, в кожного народу є свій гімн (вважається, що перший з них – неофіційний гімн Великої Британії “The Save the King/Queen” на слова Г.Кері 1740 р.) і національні свята (наприклад, святкування 14 липня у Франції та 4 липня у США)².

Причому нерідко, як в українському національно-визвольному русі, на роль головного національного гімну (слово “гімн” у перекладі з грецької мови означає святкова пісня) претендувало відразу кілька віршів-пісень. Так, духовним гімном України вважається вірш О.Кониського на музику М.Лисенка в 1885 р. “Боже великий єдиний, нам Україну храни...” (в первісному варіанті – “Русь-Україну храни...”) або “Молитва за Україну”. Не меншої популярності свого часу набула пісня-гімн “Не пора...” на слова І.Франка 1880 р. (із циклу “Україна”), покладений на музику Д.Січинським. У ролі національного гімну широко використовувався раніше також знаменитий “Заповіт” Т.Шевченка. Однак для українського народу головним національним гімном стала вірш-пісня “Ще не вмерла Україна”, музична редакція якої була затверджена Верховною Радою України в січні 1992 р., а текст гімну – “Законом про Гімн України” в березні 2003 р. Одним із найбільших традиційних українських національних свят стали шевченківські дні, вшанування дня народження і смерті Т.Шевченка 9–10 березня.

У березні 2015 р. відбулося рівно 150 років від часу першого публічного виконання національного гімну України, що відзначається в 200-річчя від дня народження М.Вербицького, одного з його авторів, на державному рівні. 12 січня 2015 р. вийшов указ Президента України “Про відзначення 200-річчя від дня народження М.Вербицького та 150-ї річниці першого публічного виконання національного гімну”. Слова вірша “Ще не вмерла Україна” написав громадський діяч, етнограф, фольклорист і поет з Наддніпрянщини, уродженець Полтавщини П.Чубинський у вересні 1862 р. На жаль, автограф цієї поезії не зберігся³. Невдовзі російський царизм вислав П.Чубинського за українську діяльність (нібито “за вредное влияние на умы простолюдинов”) у далеку Архангельську губернію Росії в кінці листопада 1862 р., під нагляд поліції, де він пробув аж до 1869 р.⁴ Поезія мала резонанс у галицькому суспільстві, на музику її поклав галицький греко-католицький священник, композитор і диригент М.Вербицький⁵, а вперше привселюдно національний гімн було виконано півтора століття тому, 10 березня 1865 р. на шевченківському святі в Перемишлі.

Нещодавно, 4 березня, виповнилося також 200 років від дня народження М.Вербицького. Він народився в 1815 р. у священничій родині в с. Явірнику Руським біля Перемишля, внаслідок раннього сирітства опинився під опікунським крилом свого родича, відомого церковного і культурного діяча І.Снігурського, одного з лідерів культурно-освітнього Товариства греко-католицьких священників у Перемишлі. Обдарований юнак М.Вербицький отримав патріотичне виховання, як і більшість тогочасної української інтелігенції, здобув богословську освіту. Після закінчення львівської греко-католицької духовної семінарії він довгий час працював парохом церкви в с. Млини біля Перемишля, священницьку діяльність намагався поєднувати із захопленням музикою, передусім хоровим мистецтвом, навчився добре грати на гітарі. М.Вербицький ще в юнацькі гімназійні роки почав писати духовну музику, що набула популярності серед галичан⁶. Композиторська спадщина М.Вербицького охоплює музичні твори до театральних вистав різних жанрів (“Жовнір-чарівник” за І.Котляревським, “Верховинці” за Ю.Коженювським та ін.), його багатолітній інтерес до діяльності “руського” театру проявився під час революційних подій у Галичині 1848 р. Чи не найбільшу популярність М.Вербицькому принесли світські хори, зокрема “До зорі” (на слова І.Гушалевича), “Жаль” (на текст В.Шашкевича), “На погибель” або “Гост до Русі” (вірш В.Стебельського) тощо⁷.

У поезії П.Чубинського “Ще не вмерла Україна” використано мотиви польського гімну (“*Jeszcze Polska nie zginęła*”) та сербської патріотичної пісні (“Серце біє и крв ліє за своју слободу”)⁸. Очевидно, що перший рядок поезії перегукується з назвою польського гімну “Ще Польща не загинула”. Автограф пісні “Ще не вмерла Україна” (“Ще не вмерла Україна”), написаної М.Вербицьким для голосу в супроводі гітари, зберігається у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України (далі – ЛННБУ) ім. Василя Стефаника⁹. У цьому ж фонді Є.Якубовича ЛННБУ міститься пісня-вірш “Ще не вмерла Україна” для жіночого тріо в супроводі фортепіано в обробці галицького композитора Д.Січинського, написана в тональності сі-бемоль мажор¹⁰. Приблизно в той же час був написаний хоровий варіант твору, що від самого початку увійшов у виконавське життя¹¹. Автори національного гімну П.Чубинський і М.Вербицький, українські діячі по обидва боки австро-російського кордону, не мали особистих контактів між собою, зв’язки між наддніпрянцями й галичанами в останній третині ХІХ ст. були ще досить слабкими. Крім М.Вербицького, музику на слова П.Чубинського в різний час написали наддніпрянські громадські діячі, композитори М.Лисенко і К.Стеценко, але їх музичні версії не набули особливої популярності¹².

Символічно, що національний гімн України вперше прилюдно прозвучав на шевченківському “музично-декламаторському” вечорі, організованому перемишльськими народовцями в 1865 р. Щорічні шевченківські вечори, коли традиційно читалися поезії з “Кобзаря”, стали головною формою громадської маніфестації національної єдності Галичини з Наддніпрянською Україною в 60-х рр. ХІХ ст. Творча спадщина Т.Шевченка як видатного поета і національного ідеолога відіграла особливу роль в українській історії. Діячі “Руської трійці” вперше познайомилися з його творчістю з альманаху “Ластівка”, упорядкованого і виданого Є.Гребінкою в Петербурзі 1841 р. В альманасі було надруковано кілька поезій з першого петербурзького видання “Кобзаря” 1840 р. Однак відомості про найбільш видатних наддніпрянських діячів середини ХІХ ст. (Т.Шевченка, П.Куліша, М.Костомарова та ін.) лише зрідка появлялися в галицькій пресі, частіше у польськомовній, а їхні твори були маловідомими в Галичині до початку 1860-х рр.¹³ Шевченкова творчість стала широковідомою в краї вже після його смерті в 1861 р., викликала справжню інтелектуальну революцію у свідомості молодого покоління. М.Павлик згадував, що під впливом поезії Т.Шевченка в суспільній свідомості відбулася “ціла революція межі русинами, особливо молодшими”¹⁴.

Голосне читання вибраних творів Т.Шевченка набуло поширення серед шанувальників його творчості в першій половині 1860-х рр. Перше публічне читання вірша “Ще не вмерла Україна” в Галичині, автором якого помилково вважався Т.Шевченко, відбулося 26 жовтня 1863 р. на вечорі товариства “Руська бесіда” у Львові¹⁵. За свідченням львівського історика О.Середі, “уперше як прилюдна громадська подія “вечерниці”, повністю й відкрито присвячені Т.Шевченкові, відбулися в Перемишлі 10 березня 1865 р.”¹⁶. На цих урочистостях і прозвучала перший раз пісня-вірш “Ще не вмерла Україна”, хоча учасники свята на території сучасної

Польщі навряд чи здогадувалися, що вона колись стане національним гімном України. Починаючи із середини 60-х рр., шевченківські свята стали традиційними в Галичині, зокрема у Львові регулярно відзначалися з 1868 р.¹⁷. У літературі зустрічаються відомості, правда, без чіткого документального підтвердження¹⁸, що вірш П.Чубинського на музику М.Вербицького виконувався дещо раніше, до 1865 р., але це було непублічне виконання. Як писав у спогадах А.Вахнянин, перемишльська народовська громада, до якої він входив на початку 60-х рр., організувала 10 березня 1865 р. у “роковини смерти Тараса” Шевченка концерт, коли “Перемишль вперше почув українську пісню”¹⁹.

У Галичині вірш П.Чубинського вперше був надрукований у народовському журналі “Мета” у Львові в грудні 1863 р., а його автором помилково вказаний Т.Шевченко²⁰. У першому друкованому виданні творів Т.Шевченка в Галичині 1867 р. Т.Шевченкові також приписувалося авторство цього вірша, бо упорядники не мали оригіналів Шевченкових поезій для перевірки текстів²¹. Під час шевченківського вечора в Перемишлі 10 березня 1865 р. хор заспівав “Ще не вмерла Україна” в другій частині програми (під восьмим номером) як звичайний вірш Т.Шевченка, на який написано музику. Як писалося у львівському журналі “Мета” в березні 1865 р., “молоді козаченьки, що стояли вь-півкруга за деклятором (він прочитав вірш народовця К.Климковича “На вічну нам’ять Тарасові”. – *І.Р.*) гукнули сильним хором завітній гимнъ Тараса:

*Ще не вмерла Україна
И слава, и воля!... ”²².*

Березневий 1865 р. вечір пам’яті Т.Шевченка у Перемишлі закінчився промовою Будеволі (Д.Танячкевича) про наддніпрянсько-галицьку єдність, яку надрукувала “Мета”. Т.Шевченко “кохавь рідню Україну... – сказав доповідач. – Кохаймо и ми, цілимь серцемь, ту руїну славу! ... Не лякаймося признаватись, що ми одинь народъ съ тою Україною!”²³.

Однак півтора десятиліття раніше в період європейської “весни народів” 1848–1849 рр., що викликала хвилю національного піднесення, в Галичині вже були українські патріотичні пісні гімнічного характеру. Для галицьких русинів-українців, як і для більшості народів у складі Австрійської імперії, революційні події сприяли устійненню національних символів. Поряд з “руською” національною символікою, що поширилася на початку революції (як відомо, в синій й жовтій кольори були оздоблені зали засідань першої української політичної організації – Головної руської ради (далі – ГРР) та її місцевих філій, синьо-жовті стрічки й кокарди стали модними серед молоді тощо)²⁴, з’явилася потреба в пісні-гімну для піднесення патріотичного духу²⁵. Галичани в 1848 р. співали кілька патріотичних пісень, що мали характер національних гімнів, виконувалися під час проведення різних урочистих подій. Вони були видані в 1849 р. окремою брошурою “Пѣсни на день 3/15 мая 1849” у Львові, де містилися три пісні, з нотами до віршованих творів: “Мир вам, браття, всім приносим”, “Де есть руська отчина”, “Щасти нам Боже...”²⁶.

Найбільш популярна з тогочасних патріотичних пісень була написана галицьким греко-католицьким священиком, поетом і громадським діячем І.Гушалевичем (1823–1903 рр.) “Мир вам, браття”, а його автор став одним із перших галичан селянського походження, що здобув вищу освіту²⁷. І.Гушалевич народився в грудні 1823 р. у с. Паушівці (тепер Палашівка Чортківського району) на Тернопільщині. Отримав богословську освіту, закінчивши, як і М.Вербицький, греко-католицьку духовну семінарію у Львові. На період “весни народів” припало піднесення творчої і громадської діяльності І.Гушалевича, що став членом ГРР. На третьому засіданні ради 6 травня 1848 р. він читав свої твори (“виробы”), як записано в протоколі, “поезія подобалася, й оуряджено, абыся печатала”²⁸. Свою першу поетичну збірку “Стихотворенія” видав 1848 р. у Перемишлі²⁹. У вірші, опублікованому в збірці, молодий поет у відповідь на питання “де есть Руська Отчина?” з позицій української національної єдності відповідав: Де Сян, Дністер, Буг реве, / Порогами Дніпр трясе, / Де широкі суть степи, / Де гуляли козаки; / На-на-на-на-на-на, / Ой там руська Отчина!³⁰. У першій половині 1849 р. І.Гушалевич був редактором українських часописів “Новини” і “Пчола” у Львові, йому належала першість у вживанні поряд з етнонімом “руський” через тире, як синонім слова “український”³¹. Після поразки революції він поступово перейшов на русофільські позиції, писав макаронічним “язичієм”. І.Гушалевич довгий

час працював викладачем у львівській Академічній гімназії, обирався послом Галицького крайового сейму та австрійського парламенту. Помер у Львові в червні 1903 р., де й похований³².

У збірці “Стихотворенія” І.Гушалеви́ча вміщено кілька поезій, перша з них мала назву “Миръ Русинамъ”, більш відома як “Мир вам, браття” (“Миръ вамъ, братя!”)³³. З-під його пера в 1848 р. вийшло “кілька руських пісень патріотичного змісту”, за словами Я.Гординського, дослідника життя і творчості І.Гушалеви́ча, революційні події висунули молодого поета “на ширшу публічну арену”. Виголошена І.Гушалеви́чем поезія “Мир вам, браття” стала “властивим народним гімном галицьких русинів” у 1848 р., принесла автору стільки “лаврів”³⁴. Перші поезії І.Гушалеви́ча періоду “весни народів”, як зауважила в некролозі львівська газета “Діло”, “писані народною мовою, були витані русинами дуже прихильно”, а його вірш “Мир вам, браття”, покладений на музику, став “народним співом в Галичині”³⁵. Русофільська газета “Галичанинъ”, що відгукнулася на смерть І.Гушалеви́ча в червні 1903 р. (на 80-му році життя) некрологом, відзначила поетичний талант автора першої пісні-гімну Галицької Русі в 1848 р., якому судилося стати одним із небагатьох творів галичан, названих “въ полномъ сего слова значеніи народными”³⁶. І.Франко вважав вірш-пісню “Мир вам, браття” своєрідним національним гімном підавстрійських русинів у 1848 р., за його висловом, це був “почти национальный гимн Галицкой Руси, несмотря на отсутствие в нем какой-нибудь идеи и кое-где даже смысла”³⁷.

Про обставини, в яких був написаний відомий вірш І.Гушалеви́ча, згадував сам автор, вважав дослідник Я.Гординський, на схилі віку. 13 березня 1848 р. І.Гушалеви́ч вийшов із семінарії у Львові, коли була гарна погода, на прогулянку з групою учнів-семінаристів і побачив “огромную толпу народа”. Присутні зібралися, щоб підписати петицію до імператора Фердинанда в зв’язку з проголошенням конституції, в революційних подіях брала активну участь молодь. Під час виступу на мітингу члена Ставропігійського інституту Кирила Вінковського наголошувалося, що “на галицкой землѣ есть народъ русскій”, який має “право и должность употреблять свой собственный языкъ... въ высшихъ учебныхъ заведеніяхъ, въ судѣ и администраціи...” Однак ця теза не сподобалася місцевим полякам, звідусіль посипалися голоси: “то москаль, московскій шпіонъ”³⁸. Перші львівські масові акції в березні 1848 р., услід за повстанням у Відні, мали емоційний вплив на юнака, особливо польсько-українські суперечки, за словами І.Гушалеви́ча, “выдача, як сварять ся поляки з русинами”. Саме на початку революційних подій було написано поезію “Мир вам, браття”, очевидно, з метою сприяти полагожденню “спору поміж самими русинами, з одної сторони, а поміж русинами і поляками, з другої”³⁹. На думку львівського дослідника І.Чорновола, І.Гушалеви́ч написав вірша на замовлення єпископа Г.Яхимовича⁴⁰.

Автором музики до вірша-гімну Я.Гординський назвав галичанина П.Любовича (1826–1869 рр.). Щоправда, в літературі найчастіше вважається, що музику написав галицький композитор, піаніст і громадський діяч Т.Леонтович (1812–1886 рр.). Мелодика композиції нагадувала, за висловом Я.Гординського, пісню, яку співав би, “той, що привик ходити усе в тому самому ярмі і тою самою дорогою”. Водночас мелодія, “безперечно, дібрана знаменито до слів – така монотонна, така усипляюча, як було монотонне та оспале життя переважаючої частини галицьких русинів 1848 р.”⁴¹. Вибух революції застав зненацька єдину освічену верству руського населення – греко-католицьке духовенство, галичани виявилися не готовими для оформлення масового національного руху, не мали чіткого усвідомлення свого становища і власних потреб⁴². За цих обставин пісня-вірш об’єктивно відобразила “погляди загалу тодішніх русинів”, які вперше виступили в Галичині на політичній арені. Русин, як писав Я.Гординський, “заяканий тою бурею, бачить, що не має сил” для протидії суспільному катаклізму, бо “вона (буря. – *І.П.*) тягне його на силу у свій вир. І він зносить тільки руки до неба та благає о мир ... для себе та для цілого світа”, щоб мати можливість роздивитися “спокійно кругом себе...”⁴³. Розгубленість галицько-руської інтелігенції на початку революції, прагнення знайти собі опору в бурхливих подіях 1848 р. в Австрійській імперії знайшла відображення в тексті і мелодії “Мир вам, браття”.

І.Франко присвятив життю і творчості І.Гушалеви́ча в 1903 р. окрему статтю, надруковану в “Літературно-науковому віснику”. У ній, зокрема, наголошувалося, що галичанин став відомим “разом із піснею” “Мир вам, браття”, яку вперше було виконано “на семінарським

обході цісарських іменин, тобто дня 7 (по новому стилю 19) мая 1848 р., а в пісні згадано вже про “свободу молодую” (І рознесем пісьнь новую / Ген, за море в чужину, / І свободу молодую / Повітаймо як вино (виділено нами. – *І.Р.*), тобто правдоподібно про знесення панщини...⁴⁴. Як відомо, кріпосне право в Галичині було ліквідовано в квітні 1848 р. цісарським декретом з 15 травня того ж року. Я.Гординський, у свою чергу, переконував, що під згаданим висловом “свободу молодую” в Гушалевичевій поезії малася на увазі швидше не ліквідація панщини, а “надання конституції, котра так одушевила тодішніх русинів”⁴⁵. На початку революції проголошено скасування цензури, демократичні свободи, а 25 квітня 1848 р. – конституцію, що перетворювала імперію в конституційну монархію⁴⁶. Виступивши у львівській духовній семінарії 7 (19) травня 1848 р. в “день уродин цісаря Фердинанда”, І.Гушалевич “дав себе пізнати ширшій публіці як оратор і поет”. Пізніше перед присутніми після його промови “виступив хор... і заспівав голосно новозложену пісню “Мир вам, браття”. Посипались оплески з боку гостей. Настрій у цілій семінарії був повний захвату, ентузіастичний”⁴⁷.

У літературі немає точних відомостей про час написання поезії І.Гушалевича “Мир вам, браття”. І.Франко припускав, що вона була написана в другій половині квітня – першій половині травня 1848 р. (за новим стилем, далі – н. ст.), за кілька тижнів до першого виконання пісні-вірша⁴⁸. На думку Я.Гординського, слова і музика першого “руського” гімну в Галичині з’явилися десь у період між 13 березня (25 березня за н. ст.) і 7 травня (19 травня за н. ст.) 1848 р. Услід за І.Франком він вважав, що вперше Гушалевичева поезія прозвучала у Львові 7 травня (19 травня за н. ст.) “з нагоди обходу цісарських уродин – отже, тую пісню зложено перед тим днем”⁴⁹. Вона стала “немов девізом русинів, їх національним гімном, здобула собі відразу широку популярність, була навіть окремою карткою видана і роздана в Празі руською делегацією на слов’янський з’їзд іншим представникам слов’янства”, що були присутні на Слов’янському конгресі у Празі в червні 1848 р.⁵⁰. Серед представників політичних організацій слов’янських народів у складі Австрійської імперії, що прибули на конгрес, галицьких русинів представляли ГРР і Руський собор. Організатори конгресу передбачали вироблення принципів взаємодії австрійських слов’ян для забезпечення їх національних прав, на протиположність німецькому централізму, перетворення Габсбурзької монархії у федеративне об’єднання⁵¹.

Про перше публічне виконання української пісні-гімну “Мир вам, браття” в Галичині 1848 р. збереглися спогади одного з очевидців подій (мабуть, це був сам І.Гушалевич). Вони були надруковані майже через 40 років після революційної “весни народів” у журналі Ставропільського інституту “Временник”⁵². У спогадах писалося про проведення весною 1848 р. у львівській духовній семінарії, де навчалися майбутні греко-католицькі священники, урочистостей з нагоди дня народження австрійського імператора Фердинанда I (як відомо, він (Ferdinand I, 1793–1875 pp.) народився 19 квітня (за н. ст.)⁵³. Після І.Гушалевича, що виступив з палкою промовою, хор голосно заспівав “новосочиненную пѣсьнь “Мир вамъ, братья”. Рукоплесканія со стороны задержавшихся гостей посыпались”. Усі присутні були настільки збуджені й захоплені співом, що автора пісні “схвачено и поднесено на руки и ношено по саду. Гости отозвались: добре такъ, добре – онъ заслужилъ”. Учасники святкування, вихованці духовної семінарії у Львові, відчували піднесення патріотичних почуттів, про що відверто згадував один із них: “Мы ободрились, а надежда лучшей будущности вступила въ насъ. Отвага, любовь къ русскости сильно возбудились”⁵⁴.

Художній рівень вірша “Мир вам, браття” навряд чи можна назвати достатньо високим, як і декількох поезій І.Гушалевича, надрукованих у “Зорі галицькій” періоду “весни народів”. За словами І.Франка, “їх поетична вартість ніяка, мова хоч зближена до народної, але нечиста, вислів недотепний, думки крайньо наївні”⁵⁵. В умовах, коли місцеві русини виявилися “неприготованими до публічного життя, була велика посуха на людей, а обставини вимагали їх багато”. Революційні події нерідко “викидали наверх” освічених осіб невисокого творчого рівня: “Вистарчила одна в пору сказана промова, одна гучна фраза, сама фігура та постава, щоб із невідомого нікому чоловічка зробити “історичну особу”. ... До таких щасливців, винесених хвилимовим успіхом на висоту”, І.Франко відносив й І.Гушалевича. “Безідейна, а в основі своїй реакційна пісня “Мир вам, браття”, – писав він, – зробила його відразу поетом руської нації в Австрії, отворила йому дорогу до публічної діяльності...”⁵⁶. У революційному 1848 році цю пісню-вірш можна назвати своєрідним музичним символом українського національного

відродження в Галичині.

Однак поезія І.Гушалевича маловідома в наш час, ще менше інформації про написану на неї музику. Вірш не увійшов до опублікованого в радянські часи збірника творів західноукраїнських письменників першої половини ХІХ ст., де містилося 18 невеликих Гушалевичевих поезій. Серед них, зокрема, було надруковано вірш “Де єсть руська отчина”, що став патріотичною піснею, але про більш відому в 1848 р. поезію “Мир вам, браття” навіть не згадується⁵⁷. Вона побачила світ у сучасній Україні з деяким літературним редагуванням:

*Мир вам, браття, всім приносим,
Мир – то наших отців знак,
Мира з неба всі днесь просим,
Чи багатий, чи бідак.
Разом руки ся подаймо
І, як браття, ся любім,
Одні другим помагаймо,
К спільній меті поспішім!
Що ж нам нині на заваді?
Все вже зникло, тепер час!
Далі й в мирі, далі й в ладі
В ім'я Боже, лише враз!
Мир вам, мир вам, руські діти.
І гаразд вашим хатам!
Разом сили сполучіте,
Добре, добре буде нам!⁵*

Нижче подаємо поезію “Мир вам, браття” з нотами для виконання її як музичного твору. Як видно, в оригіналі вірш-пісня мала ще два куплети, другий і третій:

*2) І рознесем піснь новую
Ген, за море в чужину,
І свободу молодую
Повітаймо як вино.
Мир да буде вовік з нами,
Бо де мир єсть, там і Бог,
Мир нас злучит з небесами
Сил ізліє на нас мног.
3) Тоді світ ся весь дізнає,
Що рід руський ще живе,
Рідну віру в серці має
Й над землею понесе.
Мир вам! Далі й тепер жваво
Підлітаймо вище все
З добрим словом некривавим
Куди ясне сонце йде.*

Сподіваємося, що вірш-пісня І.Гушалевича як історичний документ викличе інтерес серед українських істориків, музикознавців, краєзнавців, широкої громадськості. Поезія і ноти для співу подаються в першодруку, українським правописом, що вживався в тогочасній Галичині.

Таким чином, у період європейської “весни народів” почалася політизація українського національно-визвольного руху в Галичині, що сприяло устійненню національних символів, серед яких у середині ХІХ ст. особливе значення мав гімн – патріотична пісня урочистого характеру. Першими піснями-гімнами для галицьких русинів-українців, що стали популярними в освічених, патріотично налаштованих колах суспільства, були “Мир вам, браття” та “Ще не вмерла Україна”. Якщо перша з них, що набула поширення під час революційних подій 1848 р., поступово стерлася із суспільної пам’яті, то пісні-віршу “Ще не вмерла Україна”, уперше привселюдно виконаному в березні 1865 р., судилося стати національним гімном України.

- ¹ Державний гімн України : Популярний історичний нарис / упоряд. М. Линник, В. Пономаренко. – К., 2006. – 55 с.; Серета О. Перші публічні декламації поезій Тараса Шевченка та шевченківські “вечерниці” в Галичині / Остап Серета // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2013. – Вип. 23. – С. 18–33; Гординський Я. Іван Гушалеви́ч і його літературна діяльність / Ярослав Гординський. – Львів, 1905. – 153 с. *та ін.*
- ² Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму / Георгій Касьянов. – К., 1999. – С. 113.
- ³ Державний гімн України : Популярний історичний нарис / упоряд. М. Линник, В. Пономаренко. – К., 2006. – С. 12.
- ⁴ Чередниченко Д. Павло Чубинський / Дмитро Чередниченко. – К., 2005. – С. 191, 205.
- ⁵ За припущенням письменника Д. Чередниченка, вірш П. Чубинського “Ще не вмерла Україна” привіз до Галичини українофіл з Наддніпрянщини, поляк за походженням П. Свенціцький (Павло Свій), а М. Вербицькому його міг показати Ю. Желехівський (*див.*: Чередниченко Д. Від патріотичних пісень до національного гімну (Історія створення пісні “Ще не вмерла Україна”) / Дмитро Чередниченко // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 12. – С. 42.
- ⁶ Державний гімн України : Популярний історичний нарис... – С. 19, 20, 21.
- ⁷ Там само. – С. 22, 23.
- ⁸ Вишневська Г. Головна пісня України / Галина Вишневська // Рідний край. – 2013. – № 2 (29). – С. 53.
- ⁹ Львівська національна наукова бібліотека України ім. Василя Стефаника. Відділ рукописів, ф. 171 (Якубович Є.), од. зб. 10, п. 1, арк. 1.
- ¹⁰ Там само, од. зб. 11, п. 1, арк. 1. Автограф Д. Січинського – чорнилом.
- ¹¹ Державний гімн України : Популярний історичний нарис... – С. 26.
- ¹² Там само. – С. 19.
- ¹³ *Детальніше див.*: Райківський І. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття : монографія / Ігор Райківський. – Івано-Франківськ, 2012. – С. 291.
- ¹⁴ Павлик М. Про русько-українські народні читальні / Михайло Павлик // Павлик М. Твори / упоряд. В. Яременка ; передм. В. Качкана ; приміт. В. Качкана та В. Яременка. – К., 1985. – С. 216, 217.
- ¹⁵ Серета О. Перші публічні декламації поезій Тараса Шевченка та шевченківські “вечерниці” в Галичині / Остап Серета // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2013. – Вип. 23. – С. 24, 32.
- ¹⁶ Там само. – С. 29.
- ¹⁷ Серета О. В. Формування національної ідентичності: ранні народовці у підавстрійській Східній Галичині (1860–1873) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філософії зі спеціальності історія / Остап Володимирович Серета. – Будапешт, 2003. – С. 24.
- ¹⁸ Чередниченко Д. Від патріотичних пісень до національного гімну... – С. 42.
- ¹⁹ Вахнянин А. Споми́ни з житя (Посмертне видане) / Анатоль Вахнянин ; зладив К. Студинський. – Львів, 1908. – С. 3.
- ²⁰ Ще не вмерла Україна // Мета. – 1863. – Грудень (вийш. 3/15 січня 1864 р.). – С. 271, 272.
- ²¹ Поезії Тараса Шевченка / накладомъ К. Сушкевича. – Львів, 1867. – Т. I. – 280 с.; Т. II. – 350 с.
- ²² Вечерниці въ память Тараса. Допись зъ Перемишля // Мета. – 1865. – № 3. – 15 (27) марця. – С. 80, 81.
- ²³ Бudevоля. Прощальна річъ, говоре́на на вечерни́цяхъ въ Перемишли въ память Тараса Шевченка / Бudevоля // Там само. – С. 87.
- ²⁴ Турій О. “Українська ідея” в Галичині 1848–1849 рр.: проблема національної та державної самостійності / Олег Турій // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. – Львів, 1999. – Вип. II (1995–1997). – С. 429.
- ²⁵ Гречило А. Відродження українських національних символів у Галичині 1848 р. / Андрій Гречило // Знак. Вісник Українського геральдичного товариства. – Львів, 1998. – Чис. 16. – Червень. – С. 2.
- ²⁶ [Гушалеви́ч І.] Пѣсни на день 3/15 мая 1849. – Львовъ, 1849. – 8 с.
- ²⁷ Черно́вол І. Національні гімни і Львів. Іван Гушалеви́ч / Ігор Черно́вол // Львівська газета. – 2007. – № 101. – 15–17 червня. – С. 7. І. Черно́вол вважає, що І. Гушалеви́ч написав поезію на замовлення єпископа Г. Яхимовича.
- ²⁸ Головна Руська Рада (1848–1851): протоколи засідань і книга кореспонденції / за ред. О. Турія ; упоряд. У. Кришталович та І. Сварник. – Львів, 2002. – С. 2, 20.
- ²⁹ Гушалеви́ч І. Стихотворенія Ивана Гушалеви́ча / І. Гушалеви́ч. – Перемишль, 1848. – 32 с.
- ³⁰ Письменники Західної України 30–50-х років ХІХ ст. / упоряд., підгот. текстів І. І. Пільгука та М. Г. Чернописького. – К., 1965. – С. 499, 500.
- ³¹ Франко І. Іван Гушалеви́ч / Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. – К., 1982. – Т. 35. – С. 32. На сторінках часопису “Новини” при згадці про скрипаля, композитора і педагога К. Ліпін-

- ського газета образно назвала його “нашим руско-українським гусяром”, який грав “народных пѣсней русских-украинскихъ; всѣ утвори его грають рускою думкою, рускимъ духомъ” (Австрійська держава // Новини. – 1849. – Ч. 15. – 19 лютого (3 марця). – С. 61).
- ³² Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму / Ігор Чорновол. – Львів, 2010. – С. 128, 129.
- ³³ Там само. – С. 3, 4.
- ³⁴ Гординський Я. Іван Гушалеви́ч і його літературна діяльність / Ярослав Гординський. – Львів, 1905. – С. 6, 14, 35.
- ³⁵ О. Іван Гушалеви́ч // Діло. – 1903. – 21 мая (3 червня). – Ч. 112. – С. 2.
- ³⁶ О. Іоаннъ Гушалеви́ч // Галичанинъ. – 1903. – 22 мая (4 юнія). – С. 1.
- ³⁷ Франко І. Южнорусская литература / Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. – К., 1984. – Т. 41. – С. 129.
- ³⁸ Гординський Я. Іван Гушалеви́ч і його літературна діяльність... – С. 45, 46, 47.
- ³⁹ Там само. – С. 48.
- ⁴⁰ Чорновол І. Національні гімни і Львів. Іван Гушалеви́ч / Ігор Чорновол // Львівська газета. – 2007. – № 101. – 15–17 червня. – С. 7.
- ⁴¹ Там само.
- ⁴² Турій О. Українське духовенство і національно-політична боротьба в Галичині під час революції 1848–1849 років / Олег Турій // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 9 : Ювілейний збірник на пошану Ф. Стебля. – С. 159, 160.
- ⁴³ Гординський Я. Іван Гушалеви́ч і його літературна діяльність / Ярослав Гординський. – С. 45, 52.
- ⁴⁴ Франко І. Іван Гушалеви́ч / Іван Франко. – С. 10.
- ⁴⁵ Гординський Я. Іван Гушалеви́ч і його літературна діяльність / Ярослав Гординський. – С. 48, 49.
- ⁴⁶ Цьольнер Е. Історія Австрії / Еріх Цьольнер ; пер. з нім. Р. Дубасевич, Х. Назаркевич, А. Онишко, Н. Іваничук. – Львів, 2001. – С. 345, 346.
- ⁴⁷ Франко І. Іван Гушалеви́ч / Іван Франко. – С. 24, 25.
- ⁴⁸ Там само. – С. 10.
- ⁴⁹ Гординський Я. Іван Гушалеви́ч і його літературна діяльність / Ярослав Гординський. – С. 45.
- ⁵⁰ Там само. – С. 10.
- ⁵¹ Турій О. Українська “Весна народів” / Олег Турій // Головна Руська Рада (1848–1851): протоколи засідань і книга кореспонденції. – С. XXVI.
- ⁵² Воспоминания старика очевидца изъ семинарской жизни 1848-го года // Временникъ Ставропигійского института съ мѣсяцословомъ на 1888 г. – Львовъ, 1887. – С. 108–117.
- ⁵³ The New Encyclopedia Britannica. Vol. 4. – Chicago ; Auckland ; Geneva ; London ; Madrid ; Manila ; Paris ; Rome ; Seoul ; Sydney ; Tokyo ; Toronto, 1993. – P. 730.
- ⁵⁴ Воспоминания старика очевидца изъ семинарской жизни 1848-го года... – С. 113, 114.
- ⁵⁵ Франко І. Іван Гушалеви́ч... – С. 27.
- ⁵⁶ Там само. – С. 23.
- ⁵⁷ Письменники Західної України 30–50-х років XIX ст. – С. 491–512.
- ⁵⁸ Сарбей В. Національне відродження України / Віталій Сарбей // Україна крізь віки : у 15 т. / за заг. ред. В. Смолія. – К., 1999. – С. 123.

В статтє освещаеться исторія написанія и первого исполненія самых популярных в свое время украинских песен-гимнов в подавстрійской Галичинѣ “Мир вам, братья” и “Ше не вмерла Украина”, а также краткие сведения об их авторах. Первая из них была написана И. Гушалеви́чем в 1848 г. и стала своеобразным национальным гимном галицких русинов-украинцев периода “весны народов”. Современный национальный гимн Украины – поэзия П. Чубинского, впервые опубликована в Галичинѣ 1863 г. и положена на музыку М. Вербицким, – первый раз публично прозвучал в Перемышлѣ 10 марта 1865 г.

Ключевые слова: національное возрождение, национальный гимн, патриотическая песня-стихотворение, поэзия.

The article is devoted to the history of creating and the first performance of the most popular Ukrainian anthem songs in Halychyna “Myr vam, brattia” (“Peace to you, brothers”) and “Shche ne vmerla Ukraina” (“Ukraine has Not Yet died”). The information about the authors of the anthems is given. The first anthem song was written by I. Hushalevych in 1848 and it became the national anthem of the Ukrainian people from Halychyna during the “Spring of Nations”. The lyrics of the modern national anthem of Ukraine were written by Pavlo Chubynsky and the poem was first published in 1863. The music was composed by Mykhailo Verbytsky and the first performance of the piece was in Peremyshl on March 10, 1865.

Keywords: national revival, national anthem, patriotic song-verse, poetry.